

שחיטה

כי ירחיב ה' אלקיך את גבלך כאשר דבר לך ואמרת אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר בכל אות נפשך
תאכל בשר: (דברים יב, כ)

מצות עשה או לאו הבא מכלל עשה

כתב הרמב"ם (ספר המצוות מצ"ע קמו) היא שצונו לשחוט בהמה חיה ועוף ואחר ייאכל בשרן, ושלא
יהיה להן התר אלא בשחיטה לבד. והוא אמרו יתעלה (ראה יב) וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך.
ולשון ספרי וזבחת מה מוקדשין בשחיטה אף חולין בשחיטה, כאשר צויתך מלמד שנצטוו משה על הושט
ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה.

והשיג עליו הראב"ד וז"ל אין לו טעם ואולי לאו הבא מכלל עשה עשה עכ"ל. ועי' בכס"מ (על מנין
המצוות קמו) שדעת הראב"ד מפני שאין זו מצוה מחוייבת, שאם ירצה שלא לאכול בשר או אם ירצה
שלא לשחוט הוא בעצמו רשאי, אבל הוא לאו הבא מכלל עשה לא תאכל אבר מן החי ולא נבלה הא
שחווטה אכול. וי"ל לדעת רבינו שהיא עשה למי שירצה לאכול בשר שישחוט או ישחוט לו אחר. היינו
שלפי הראב"ד מי שאכל בלא שחיטה עבר בלאו הבא מכלל עשה, שמה שצויה התורה לשחוט ר"ל אל
תאכל בלי שחיטה, ולפי הרמב"ם האוכל בלי שחיטה ביטל מצות עשה.

ומצינו מצוה אחרת לדעת הרמב"ם כעין מצות שחיטה והוא מצות הקידושין, שאע"פ שאין חיוב לישא
אשה, אבל מי שרוצה "להיות" עם אשה כאיש ואשה חייב לישא אותה קודם.

איסור שאינה זבוחה

וכדברי הראב"ד כתבו גם התוס' (שבועות כד, א) ד"ה האוכל נבילה ביוה"כ פטור, עי"ש שכתב שמתוך
פ"ה משמע דאירי אפי' בנתנבלה ביוה"כ, וקשיא דלמ"ד (חולין קג, א) בהמה בחייה לאו לאברים עומדת
חל איסור יוה"כ מחיים (שאיסור אבמה"ח אינו חל אלא לאחר שהפריש האבר) ואפי' למ"ד לאברים
עומדת (שחל בעודו מחובר להבהמה) כי מתה פקע איסור אבר מן החי וחלו איסור נבילה ואיסור יוה"כ
בבת אחת, ור"ש מודה באיסור בת אחת. ותי' דאיסור יוה"כ לא חייל לא מחיים ולא לאחר מיתה משום
דאית ביה איסור עשה שאינה זבוחה דכתיב (דברים יב) וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה
שאי אתה זובח לא, ואין איסור יוה"כ חל על איסור "שאינה זבוחה".

"מתיר"

הריצב"א חולק וס"ל ש"זבחת" לא אתא לאסור, דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבר מן החי
ולאחר מיתה באיסור נבילה, אלא בא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא ולא בנחירה.

שיטת רש"י

ועי' בפרמ"ג (פתיחה להלכות שחיטה) שמדברי רש"י (חולין ט, א) שכ' בהמה בחייה בחזקת איסור אבר
מן החי ולא זכר שאין זבוח, ש"מ דכריב"א ס"ל, דאל"כ אמאי לא פי' עשה דשאינו זבוח דא"ש טפי, דעל
פי' רש"י הקשו הרשב"א ותוס' דאין מחזיקין מאיסור לאיסור.

חצי שיעור

עוד כתב הפרמ"ג דיש נ"מ בזה, שלפי השיטות שיש בו עשה של "זבחת" אז עובר על כל שהוא, שהרי
לא כתיב ביה "אכילה", ואי דכתיב זבחת ואכלת האי אכילת רשות הוא, שלא אמרינן כ"מ שנאמר אכילה
בכזית אלא במניעה או בציווי כמו בערב תאכלו מצות, משא"כ באכילת רשות. ויצא מזה עוד נ"מ במי
שנשבע שלא לאכול ח"ש מנבילות וטריפות דאין שבועה חלה על ח"ש כיון דאיכא עשה.

מפרכסת לישראל ולב"ג

(חולין לג, א) אמר רב אחא בר יעקב שמע מינה מדריש לקיש מזמנין ישראל על בני מעיים ואין מזמנין עובדי כוכבים על בני מעיים, מאי טעמא ישראל דבשחיטה תליא מילתא כיון דאיכא שחיטה מעלייתא אישתרי להו, עובדי כוכבים דבנחירה סגי להו ובמיתה תליא מילתא הני כאבר מן החי דמו. אמר רב פפא הוה יתיבנא קמיה דרב אחא בר יעקב ובעי דאימא ליה מי איכא מידי דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור.

בעיקר הגדר של "מי איכא מידי" יש לחקור האם הוי "סיבה" או "סימן". דהיינו האם נאמר שזה גופא שמותר לישראל הוא הסיבה שמותר גם לגוי, שלא יתכן איסור לגוי והיתר ליהודי, או "ד שאין זה אלא סימן שבכה"ג לא היה איסור לב"ג.

והנה הרשב"א (תורת הבית הארוך בית ב שער ג) כתב וז"ל ואילו נשחטו כל הסימנין אף על פי שחתך בני מעיין ופרשו לגמרי קודם שתצא נפשה כשרין משום דכמתה גמורה שויה רחמנא להתירה באכילה, הילכך בין לנכרי בין לישראל מותרת. מבואר בדבריו א' שגדר היתר שחיטה אינו היתר בעלמא אלא שע"י השחיטה אע"פ שהבהמה מפרכסת נחשב על פי דין כאילו כבר מתה. וזה מתאים למש"כ התו"ח שיסוד היתר שחיטה הוא שהבהמה יהרג ע"י האדם ולא ע"י מלאך המות, עי"ש ריש פ"ב דחולין באריכות, ואכמ"ל. ב' שמה"ט מותר נמי לגוי, שכבר מת. וקצ"ע דא"כ למה נאמר בגמ' משום מי איכא מידי, וצ"ל שס"ל שמי איכא מידי הוי "סימן" דהיינו שמזה שע"כ מותר לגוי מוכח שגדר שחיטה דהוי כמת ולא היתר בעלמא על איסור אבמ"ה, וממילא מותר אף לגוי.

כדברי הרשב"א שגדר ההיתר של מפרכסת משום דהוי כמת כתב גם היד רמ"ה (סנהדרין סג, א), דתניא מנין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה אף על פי שנשחטה כראוי שהוא בלא תעשה, ת"ל לא תאכלו על הדם כלומר לא תאכלו (דם) הבשר בעוד שנפשו בו והאי דכתיב על הדם כענין שנאמר כי הדם הוא הנפש, אבל משום אבר מן החי לית ביה דלאו חי הוא.

גם בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' רצו) נקט כמותם, עי"ש שמביא ההיא דחולין (לג, א) שאסור לזמן עכו"ם בבני מעיים, כיון ששחט שני הסימנין הרי הריאה והכרס כאלו הם מונחים בכלי, (שחיותן תלוי בקנה ווושט) והם אבר מן החי לבני נח ואסור להם, ולפי"ז היה אסור למכור להם ריאה וכרס אפי' של כשרה שהרי אינה מתה להם עד שתצא נפשה, ולישראל כיון שנחתכו רוב הסימנין כבר היא מתה ואינו אבר מן החי לנו.

נתינת בשר לגוי בשעה שהבהמה מפרכסת

כתב הלבוש (יו"ד סימן כז) וז"ל הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה, מותר לחתוך ממנה אחר שנשחטה בעודה מפרכסת, ומדיחו יפה ומולחו יפה וחוזר ומדיחו ואוכלו אחר שמתה, אבל בעוד חיותה בה אסור לאוכלו, שנאמר (ויקרא יט, כו) לא תאכלו על הדם כלומר בעוד דמו שהוא חיותו בו, ואחר שמתה מותר להאכילו אפילו לגוי, ולא אמרינן כיון שחתך קודם שתצא נפשה הוי לגוי כאבר מן החי, דלדידיה לאו בשחיטה תליא מילתא אלא במיתה, ובן נח מצוה על אבר מן החי וקם ליה הישראל הנותנו לו בלפני עור לא תתן מכשול, זה לא אמרינן דלא מצינו מידי דלישראל שרי ולגוי אסור. ומדייק התבואת שור מדבריו שדווקא אחר שמתה מותר לתת לגוי אבל קודם שמתה אסור, והטעם שהרי קודם שמתה אסורה גם לישראל א"כ ליכא הסברא של "מי איכא מידי", ורק אחר שמתה שפקע איסור של "לא תאכל על הדם" אז מותר להאכיל גם לגוי. וכ"ה פשטות לשון הטור וז"ל אבל לאחר שמתה מותר לאוכלה ולהאכילה לנכרי.

אבל תמה עליו הת"ש שהרי לעיל (ס"ק ג) הוכיח שמותר להאכיל מפרכסת בהמה טריפה לגוי, והטעם שאע"פ שאסור לישראל לאכול משום לתא דטריפה, אבל היות שהשחיטה התירה איסור אבר מן החי מותר גם לגוי מטעם מי איכא מידי, א"כ ה"נ קודם שתצא נפשה, אע"ג שעדיין אסור להישראל מטעם איסור "לא תאכל על הדם" אבל היות והשחיטה התירה איסור אבמה"ח לישראל התיר נמי לב"ג.

ונראה שס"ל להלבוש שגדר מי איכא מידי הוא "סיבה" לא "סימן", ולכן אם עכ"פ אין היתר בפועל לישראל אין סיבה להתיר לב"ג. אבל לפי דברי הרשב"א שההיתר לב"ג מבוסס על זה שנחשב הבהמה כמתה מחמת השחיטה א"כ פשוט שצדקו דברי הת"ש, שאע"פ שעדיין אסור לישראל מחמת "לא תאכל

על הדם" אין זה סיבה שיאסר מצד אבמה"ח. ועי"ש שבאמת עיקר הוכחתו ששחיטת טריפה מותר לב"נ הוא מהרשב"א, א"כ הרשב"א הולך לשיטתו.

ויש להביא ראיה לדבריו מדברי התשב"ץ (הנ"ל) שבהמשך דבריו כתב לדון בהא דאמרינן "ליכא מידי דשרי לישראל וכו'" שזה אינו אלא כשהבהמה היא כשירה לנו ואנו אוכלין בני מעים שהם מותרים למכרן להם, אבל אם היא אסורה לנו שיהא אסור למכור להם בני מעים שאין בזה טעם ליכא מידי דשרי לישראל ואסור לבני נח, אבל דחה זה "שלא באו בזה מטעם איסור והיתר אלא אם נקרא אבר מן החי אם לא נקרא אבר מן החי", ויש לבאר דבריו על פי מש"כ הוא עצמו לעיל (כדברי הרשב"א) שגדר היתר מפרכסת היא דהוי כמתה, ולכן כיון שאינו נקרא אבר מן החי לישראל מה לי אם היא כשרה או טרפה.

ועי"ש בשו"ת הגרע"א (מהדו"ק סימן קסה) וז"ל מה דפשיטא ליה למעכ"ת דכיון דאסור לישראל מאיזה טעם שיהיה מפרכסת אסור לב"נ, זהו נגד מסקנת כל האחרונים ה"ה הגאון בעל תורת חיים (חולין דף כ' ד"ה אמר זעירא) שכתב דוקא היכא דאין שם שחיטה עליה דהיינו בטמאה דהוי נחירה בעלמא בזה מפרכסת אסור לב"נ, אבל ישראל ששחט טריפה דשם שחיטה עליה דמטהרתו מידי נבילה, בזה מותר המפרכסת לב"נ. וכן הסכים בתבואת שור (סי' כ"ז), והוציא כן לנכון מלישנא דהרשב"א. וכ"כ הפרי מגדים (שם ס"ק ב'). א"כ ה"נ בשחט לע"ז דשם שחיטה עליה, ואינו מטמא משום נבילה רק מדין תקרובת עכו"ם, ולענין אותו ואת בנו שחט ראשון לע"ז חייב על השני משום או"ב, הרי דשם שחיטה עליה, א"כ המפרכסת בזה מותר לב"נ. מבואר דברי הגרע"א שמפרכסת מותר לב"נ אפילו היכא שהשחיטה לא התירה איסור אבמה"ח לישראל, אלא דדי בזה שיש עליו "שם שחיטה" לענין או"ב או טהרה מטומאת נבילה, ובזה לא דווקא שהרשב"א היה מודה, אם לא שנאמר שגם לענין טהרה מטומאת נבילה ושם שחיטה לענין או"ב ג"כ תלוי בזה ששחטה הוי כמתה, ודו"ק.

שיטת הרמב"ם

כתב הרמב"ם (מלכים ט, יב) שהשוחט את הבהמה אפילו שחט בה שני הסימנים, כל זמן שהיא מפרכסת אבר ובשר הפורשין ממנה אסורין לבני נח משום אבר מן החי. וכבר תמה עליו הרשב"א (תורת הבית בית ב שער ג) וז"ל ואע"פ שהרמב"ם ז"ל פסק בסדר שופטים דלישראל שרי ולנכרי אסור, לא ידעתי טעם לדבריו שבאותה ברייתא מפורש כן, ואיתא בפרק העור והרוטב. ועי' ביים של שלמה (חולין פ"ב יז) שהביא דברי הסמ"ג (עשין סוף סי' קכ"ב), שב"נ מצווין על אבר ובשר הפורש מן הבהמה המפרכסת, אע"פ שמותרת לישראל, ובלאוין (סימן קלו) הביא הברייתא שמותר גם לב"נ וז"ל תניא (חולין לג, א) הרוצה לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה חותך כזית בשר מבית השחיטה ומולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה וממתין לה עד שתצא נפשה, ואחד גוי ואחד ישראל מותרין בו. וכתב היש"ש די"ל דהכא איירי בבהמה ששחט ישראל לעצמו, והתם איירי בבהמה של נכרי, אפילו שחט לו ישראל, מ"מ מאחר שהוא לא נצטווה על השחיטה, א"כ בבהמה שלו לא הותרה לו בשחיטה, אלא במתה ממש, אבל בהמה של ישראל שהשחיטה היא המתרת לאותה בהמה, א"כ הותרה הבהמה אף לנכרי, וכן משמע לשם בדברי הרמב"ם, דהתם איירי בבהמת נכרי, אלא ששחטה ישראל.

לכאורה דבריו אינם מובנים כלל שמהכ"ת שישראל ששחט בהמת גוי לא יהיה לו היתר שחיטה, הרי נשחט כהלכה. ובאמת הפר"ח חולק עליו וכתב שאין לזה טעם, דכיון שהבהמה טהורה ושחטה ישראל אף שבהמה של עכו"ם כיון דלישראל שרי אף לבני נח שרי וזה פשוט. משמע מדבריו שאפילו לדעת מהרש"ל שחיטת ישראל מתיר הבהמה לישראל, ורק לגוי לא הותר, שהרי כשחולק על מהרש"ל כתב כיון שמותר לישראל מותר גם לגוי, וצ"ע.

שחיטת גוי

נחלקו הראשונים למה גוי פסול לשחיטה, שיטת התוס' (חולין ג, ב) שנלמד מדכתיב "זבחת ואכלת" מה שאתה זובח אתה אוכל, כלומר אותו שהוא בר זביחה לאפוקי עובד כוכבים ואוכל נבלות להכעיס.

אבל הרמב"ם (שחיטה ד, יא) כתב וז"ל עכו"ם ששחט אף על פי ששחט בפני ישראל בסכין יפה, ואפילו היה קטן שחיטתו נבלה ולוקה על אכילתה מן התורה, שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו, מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור, ואינו דומה לישראל שאינו יודע הלכות שחיטה.

טומאת נבילה בשחיטת גוי

ויהי נ"מ בין התוס' והרמב"ם לענין טומאת נבילה בשחיטת גוי, שלפי התוס' פשוט דהוי נבילה מה"ת שהרי אינו בר שחיטה כלל. אבל הרמב"ם מסופק בזה ונוטה שאין הטומאה אלא מדרבנן. וז"ל בשאר אבות הטומאה (ב, י) שחיטת עכו"ם נבילה ומטמאה במשא ואפילו ישראל עומד על גביו, ואם שחט בסכין יפה שחיטה כראוי אחד העכו"ם ואחד הכותי או גר תושב שחיטתן נבילה, וקרוי בעיני שאף זה מדברי סופרים שהרי טומאת ע"ז וטומאת תקרובתה מדבריהם כמו שיתבאר, ובגלל ע"ז נתרקקו הכותים ונאסרה שחיטתן, וא"ת והלא היא אסורה באכילה דין תורה, לא כל האסור באכילה מטמא שהרי הטריפה אסורה וטהורה, וא"א לחייב כרת על טומאה זו על ביאת מקדש ואכילת קדשיו אלא בראיה ברורה. והשיג עליו הראב"ד וז"ל זו היא אחת מסברותיו ואין בכלול פחותה מזו, כי עובדי כוכבים הם כבהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין, עם הדומה לחמור הן גוים כמר מדלי ואת כולם ישא רוח והחושב אותם לכלום אסף רוח בחפניו. הרמב"ם כאן לשיתו שפסול השחיטה הוא משום לתא דע"ז כדכתיב "וקרא לך ואכלת מזבחך", ולכן יש בכח השחיטה לטהר מידי טומאת נבילה אע"פ שאינו מתיר באכילה, מידי דהוי אשחיטת טריפה.

בר זביחה

ויתכן עוד נ"מ בזה לענין שחיטת קטן, דהנה בשו"ע (יו"ד א, ה) נפסק שקטן היודע לאמן ידיו, אם אחרים עומדים על גביו, שוחט לכתחלה ומותר לאכול משחיטתו. והק' המפרשים הרי שחיטת גוי פסול, ולפי תוס' (הנ"ל) הטעם הוא משום דאינו בר זביחה, שאינו מצווה על שחיטה, א"כ מ"ש קטן ששחיטתו כשירה הרי גם הוא אינו מוזהר על איסור נבילה. ותינה לפי הרמב"ם שפסול גוי הוא משום לתא דע"ז אז אין סיבה לפסול שחיטת קטן, אבל לתוס' קשה.

ועי' בש"ך שם (ס"ק כז) שמחלק בין שחיטת קטן לשחיטת עכו"ם, דעובד כוכבים אינו מצווה על השחיטה כלל, אבל ודאי דקטן מצווה, שהרי אסור לו לאכול בלא שחיטה. מסתימת לשון הש"ך משמע שקטן מוזהר על איסורים, אלא שאינו נענש. וכ"כ הפרמ"ג בפתיחה הכוללת (ח"ב אות ג). ועי"ש שמחלק בין מצוות עשה למצות ל"ת.

ויש להביא סמך לדבריהם מגמ' במס' סנהדרין (נה, ב), שהגמ' מסופקת בזה שבהמה הנרבעת נהרגת, האם זה משום קלון או תקלה, ונ"מ לעובר בשוגג שקלון איכא תקלה ליכא. הגמ' רוצה להביא ראיה שטעמא משום קלון מהא דבהמה הנרבעת ע"י קטן נהרגת, דקלון איכא תקלה ליכא. ומשני כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא, ורחמנא הוא דחס עלה, עלה דידה חס, אבהמה לא חס. הרי לן להדיא שבקטן יש רק פטור מעונשין משום שהתורה חסה עליו, אבל איסור יש ולכן הוי תקלה.

גדר ספייה בידים שלא להכשיל הקטן

אבל יש דרך אחר למה קטן נחשב לבר שחיטה. דיוע' בשו"ת נוב"ת (או"ח סי' א) שמביא דברי שו"ת מהרי"ל (סי' קצו) דקטן מקרי בר חיובא משום שיש איסור לגדול לספות לו איסור בידים. וז"ל האי נמי נשמה יש לו ובר מצוה הוא, ופקחים מוזהרים עליו, דאי הוה כבהמה, יחשב שחיטתו אפילו אחרים עומדים על גביו כשחיטת נכרי וקוף דדרשינן מקרא דפסול מוזבחת ואכלת. הרי לן שלפי המהרי"ל שקטן נחשב לבר חיובא, משום שיש איסור ספייה בידים. ועי' בס' יד אברהם ליו"ד שם, שאין כוונת הש"ך שקטן מוזהר באיסורים, אלא שנחשב לבר חיובא משום איסור ספייה בידים.

ושמעתי פעם ממו"ר הגרא"ז עפשטיין זצ"ל שע"כ שהם חולקים על התרה"ד שגדר ספייה בידים הוא רק משום שלא רוצים להרגילו באיסורים, דא"כ לא יחשב בר חיובא בגלל זה, שהרי עצם הנבילה הוי היתר גמור בשביל הקטן. אלא ע"כ שהם סוברים שגדר ספייה בידים הוא, שאסור להכשיל הקטן ב"איסורים". והיינו שאע"פ שאינו מוזהר על האיסור, אבל בשביל הקטן הוי דבר רע (כדאייתא בסנהדרין "תקלה נמי איכא") ולכן אסרה התורה לספות לו בידים. ולפי"ז ניחא מה שהוכיחו מזה שאסור לספות לו בידים, שקטן נחשב לבר זביחה.

אבל שוב התבוננתי ביד אברהם שרוצה להוכיח ממש"כ תוס' למס' ע"ז (כז, א ד"ה איכא בינייהו) שמומר מקרי בר מילה, דקטן נמי מקרי בר מילה, משום דמצווין למולו. משמע שזה לבד שהמצוה שייך אליו

באיזה צורה שהיא, (והיינו אפילו רק בזה שאחרים מצווין על המצוה כלפיו) שהיא מספיק שהוא עצמו מקרי בתורתו. ואולי יהיה תלוי בחקירה הידועה בגדר מצות מילת קטן, האם זה מצות האב והבן אינו אלא ההיכ"ת להאב לקיים מצותו, או דילמא המצוה הוא של הבן שהאב עושה בשבילו. שאם נאמר שהמצוה הוא של הבן, אז אפשר לומר שגם כוונת היד אברהם הוא כמו"ר, וראייתו ממילה הוא משום דהוי מצות הבן. אבל אם נאמר שבמילה הוי מצות האב אז צריך לומר כמו שביארנו.

לגבי עיקר הקושיא למה קטן כשר לשחיטה, עי' באחיזור שתי' וז"ל ועוד נראה דהא נבילה זו עצמה תיאסר על זה הקטן לכשיגדיל, משא"כ בתפלין דכל יום הוא חיוב מיוחד בפ"ע. ומשום מה שיתחדש עליו חיוב בגדלותו לא מקרי ישנו בקשירה עכשיו בקטנותו שאין עליו חיוב המצוה.

ברכה

אע"פ שהרמב"ם ס"ל ששחיטה הוי מ"ע, אבל גם לדבריו יש נ"מ בזה שאין חיוב לשחוט, ורק אם ירצה לאכול בשר יש עליו לשחוט. דהנה לענין נוסח ברכת המצוות יש מצוות שמברכים "על המצוה" כגון על מצות ציצית, ויש מצוות שמברכים עליהם עם "ל" כגון להניח תפילין, ודנו הראשונים בזה באריכות מתי מברכים "על" ומתי "ל", וכתב הרמב"ם (ברכות יא, טו) וז"ל נטל את הלולב מברך על נטילת לולב, שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו, אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה, מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה, (ש"ל" משמעותו שהולך עכשיו לעשות המצוה, משא"כ "על" שהוא לשון יותר כללי ושייך אפילו אחרי שכבר קיים המצוה) אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל וכדברי הרשות הן אפילו שחט לעצמו מברך "על" השחיטה ו"על" כסוי הדם ו"על" נטילת ידים, (היינו משום שלברך ב"ל" משמעותו שיש כאן חיוב לעשות המצוה, ואילו בשחיטה אין חיוב מוחלט, ולכן מברכין בלשון "של" שהוע ברכה על כללות המצוה) וכך הוא מברך "על" ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק.

אלם

כתוב בשו"ע (יו"ד א, ז) השומע ואינו מדבר, אם הוא מומחה, שוחט אפי' לכתחלה, אם אחר מברך. ועי' בט"ז (ס"ק יז) שהביא שיטת האו"י שאלם לא ישחוט ואחר מברך, והקשה עליו מאי שנא מההיא דס"פ ראוהו ב"ד כל הברכות אף על פי שיצא מוציא ופרש"י שהרי כל ישראל ערבים זה בזה למצות, חוץ מברכת הלחם כו' פי' ברכת הנהנין דבזה אין ערבות שאין חובה על האדם דלא לתהני ולא לברוך, א"כ קשה למה לא יברך אחר בתרומה ושחיטה, ותי' הט"ז דבמצוה שאדם צריך לעשות בגופו דוקא לא ע"י אחר אז אם אינו יכול לברך דיברך אחר, משא"כ בתרומה ושחיטה דאפשר לעשות ע"י אחר, א"כ אותו שיעשה המצות יברך ולא נחלק המצוה לזה והברכה לזה.

ברכת השבח

הוסיף הט"ז שגם הרא"ש מודה שאלם לא יתרום ואחר מברך מטעם הנ"ל, אלא דברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה, דהא אין חיוב לשחוט אם אינו רוצה לאכול, אלא עיקר הכוונה לתת שבח להמקום ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה, ובזה ודאי כל ישראל שייכים באותה ברכה, שהרי על כולם יש איסור אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטת שום בהמה. דוגמא למה שזכר הב"י (יו"ד סי' רסה) בשם ר"ת בברכת להכניסו בברית שהיא שבח והודיה בכל שעה על קדושה זו, ומה"ט אין המוהל מברך ברכת להכניסו. ומה"ט נמי בברכת אירוסין החתן מארס והרב מברך, דגם שם מברך על איסור עריות שאסר לכל ישראל.

ברכת אירוסין

המקור למש"כ הט"ז שברכת אירוסין הוי ברכת השבח הוא מהרא"ש (כתובות פ"א סי' יב), אבל א"כ דברי הט"ז מרפסין איגרא שהרא"ש מחלק בין ברכת אירוסין לברכת שחיטה, זאת ועוד שהט"ז בא לפרש דברי הרא"ש והוא כתב להדיא דברכת השחיטה הוי ברכת המצוות. וז"ל הרא"ש (נוסח ברכת אירוסין) אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין ברוך מקדש ישראל וכו', יש מקשין על נוסח ברכה זו למה אין מברכין אשר קדשנו במצותיו

וצונו לקדש את האשה, ועוד היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקדוש ברוך הוא, והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט, ועוד מה ענין להזכיר עריות בכאן.

ותי' הרא"ש כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה, כי פריה ורביה היינו קיום המצוה, ואם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחוייב לקדש אשה, וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סריס חמה שנשא מברכין ברכת חתנים ואין חיוב במצוה זו שאין בה קיום מצות פריה ורביה, והילכך לא נתקנה ברכה במצוה זו. אף בנושא אשה לשם פריה ורביה כיון שאפשר לקיים מצות פריה ורביה בלא קידושין, ולא דמי לשחיטה שאינו מחוייב לשחוט ולאכול ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פריה ורביה בלא קידושין. וגם התם אפקיה קרא בלשון ציווי דכתיב וזבחת ואכלת אבל הכא כתיב כי יקח איש, ועוד דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מברכין על כל שחיטה. וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות.

ועל מש"כ הט"ז שאחר יכול לברך משום דכל ישראל שייך באותה ברכה כמו בברכת אירוסין, העיר הגרע"א א"כ גם במדבר ואינו שומע ישחוט לכתחילה, דהברכה אינה מוטלת דוקא עליו, וכמו בברכת אירוסין והחתן אינו שומע דמ"מ הרב מברך, ואולי דהתם כיון דא"א בענין אחר, אבל הכא מחמירים ליתן לאחר לשחוט.